

अशी करा उन्हाळ्यात फळबागांची काळजी

शाश्वत महल्ले

आदित्य इंगोले

नम्रता खैरकार

आचार्य पदवी विद्यार्थी (उद्यानविद्या विभाग) आचार्य पदवी विद्यार्थी (फळ आणि उद्यानविद्या तंत्रज्ञान विभाग) पदव्युत्तर विद्यार्थिनी (फळशास्त्र विभाग)
महात्मा फुले कृषी विद्यापीठ, राहुरी भारतीय कृषी संशोधन संस्था, नवी दिल्ली डॉ. पं. दे. कृ. वि., अकोला

सध्याच्या परिस्थितीमध्ये तापमान वाढू लागले आहे. सापेक्ष आर्द्रता २० ते २५ टक्क्यांपर्यंत कमी होत आहे. या काळात सूर्यप्रकाश प्रखर असतो. दिवसमानाचा कालावधी जास्त असतो. तसेच वाऱ्याचा वेग जास्त असतो. त्याचा परिणाम फळझाडांच्या वाढीवर होतो. झाडावरील पानांचा बाष्पीभवनाचा वेग वाढतो. पिकाला वारंवार आणि जास्त पाणी द्यावे लागते. कोवळी पाने करपतात. फुले फळे गळून पडण्याचे प्रमाण वाढते. एकूण फळधारणा कमी प्रमाणात होते. जोराच्या वादळी वाऱ्यामुळे फुले फळे गळतात. झाडांमध्ये नैसर्गिक बदल होतात. काही झाडांमध्ये रंगाचा गडदपणा वाढतो. फळांच्या सालीवर करपल्यासारखे डाग पडतात. अनेक फळांची साल तडकते. अशा वेळी उपलब्ध पाण्याचे संरक्षक व काटकसरीने वापर करून फळबागा जगविणे अत्यंत गरजेचे असते. फळबागेची पाण्याची गरज ही जमीनीचा प्रकार, फळबागेची अवस्था, हवामान आणि हंगामानुसार बदलते. म्हणून उन्हाळी हंगामात फळबागा जगवण्या सोबत पिकाचे उत्पादन अधिक मिळवण्यासाठी खालील पद्धतीने नियोजन करावे.

१) आंतर मशागत: उन्हाळ्यापूर्वी जमीनीतील सेंद्रिय पदार्थांचे प्रमाण तपासून घ्यावे, ते कमी असणार नाही याची काळजी घ्यावी, पाण्याचा ताण या काळात पडल्यास जमिनी भेगाळतात व आत खोलवर असणाऱ्या पाण्याचे बाष्पीभवन वेगात होते, तसेच झाडांना पाणी दिल्यास ते भेगात खोलवर जाते व झाडास उपलब्ध होत नाही. अशा जमीनीस कोळपणी निंदणी करावी व जमीन झाकण्यासाठी अच्छादनाचा वापर केल्यास भेगा बुजुन सिंचनाची कार्यक्षमता वाढते.

२) अच्छादनाचा वापर: अच्छादनाच्या वापरामुळे जमिनीतील ओलाव्याचे बाष्पीभवन कमी होते व फळपिकांचे संरक्षण होते. वेगवेगळ्या अच्छादनांमुळे २०-२९ टक्के पाण्याची बचत व जवळ जवळ ८०-९० टक्के पर्यंत पाण्याच्या दोन पाळ्यांमधील अंतर वाढल्याचे आढळून आले आहे. अच्छादनासाठी पूर्वीच्या पिकांचे उरलेले अंश जसे ऊसाचे पावट, गव्हाचे काड, भाताचे तूस, पालापाचोळा इ. किंवा प्लास्टिक फिल्म यांचा वापर करता येतो. पिकांच्या उरलेल्या अंशाच्या अच्छादनामुळे जमिनीतील सेंद्रिय कर्बाचे प्रमाण वाढते तसेच जमिनीत वाढणाऱ्या उपयोगी जिवाणूंना अन्न मिळते तसेच पोषक वातावरणही निर्माण होते. ऊसाचे पावट हेक्टरी ५ टन तुकडे करून पसरून टाकणे हा सर्वात कमी खर्चाचा अच्छादनाचा पर्याय आहे. अच्छादनामुळे ओलावा तर दीर्घकाळ टिकून राहतोच परंतु तणावरही चांगल्या प्रकारे नियंत्रण करता येते. त्यामुळे पाणी टंचाईच्या काळात पाण्याच्या प्रत्येक थेंबाचा कार्यक्षम वापर करण्यासाठी अच्छादनाचा व त्यातही शक्यतो सेंद्रिय अच्छादनाचा वापर जरूर करावा. ऊसाच्या पावटामुळे १४ टक्के पाणी बचत होते. २० टक्के उत्पादन जादा मिळाले आहे. अच्छादनामुळे शेतात झाडाजवळील शेतजमिनीचा पृष्ठभाग झाकून ठेवता येतो. त्यामुळे पाण्याची बचत व उत्पादन वाढविण्यास मदत होते. पिकाची पाण्याची गरज २० ते ३० टक्क्यांनी कमी होते तसेच जमिनीत हवा खेळती राहते व तणाचा प्रादुर्भाव कमी होतो.

३) पाणी व्यवस्थापन: उन्हाळी हंगामात झाडांच्या वाढीसाठी, अंतर्गत चयापचयाच्या क्रियेसाठी पाण्याची अत्यंत गरज असते, त्यामुळे नियमित व पुरेसे पाणी दिल्यास त्यांची वाढ व्यवस्थित राहते. पाण्याच्या उपलब्धतेनुसार पाणी देण्याच्या पद्धतीचा अवलंब करावा. ठिबक सिंचनाचा वापर केल्यास पाण्याची बचत होते व झाडाला योग्य प्रमाणात पाणी मिळते. या हंगामात प्रवाही पद्धतीचा अवलंब करू नये, तसेच मडकासिंचन पद्धत कमी खर्चिक व पाण्याचा कार्यक्षम वापर करायची पद्धत आहे. लहान झाडांसाठी ५-६ लीटर तर मोठ्या झाडासाठी १५ ली. क्षमतेचे मडले निवडावेत किंवा झाडांच्या बुंध्याजवळ काठीच्या आधारेने सलाईनच्या बाटल्या वापरून पाणी देता येते. जमीनीचा प्रकार, झाडाचे वय लक्षात घेऊन या हंगामात ३ ते ४ दिवसांनी दिवसांनी पाणी द्यावे.

४) जमिनीतील पाण्याची उपलब्धता वाढण्यासाठी उपाय योजना: उन्हाळी हंगामात पाणी व्यवस्थापन योग्य पद्धतीने करण्यासाठी ज्या भागात या हंगामात पाण्याचे दुर्भिक्ष असते त्या ठिकाणी पावसाळ्यात पडणाऱ्या पावसाचे पाणी अडवणे, साठवणे व मुरवणे यासाठी जलसंधरणेची काम उन्हाळ्यात करून घ्यावीत त्यामुळे पाण्याची कमतरता भासणार नाही.

५) पाण्याच्या उपलब्धतेनुसार फळ पिकांची निवड: पाण्याची बचत करण्यासाठी अधिक पाणी लागणाऱ्या फळ पिकापेक्षा कमी पाण्यात येणारी फळपिके निवडावीत. पानांचे एकूण क्षेत्रफल खोलवर जाणारी किंवा उथळ असणारी मुळे यावरून कुठल्या पिकास पाणी कमी किंवा जास्त लागते हे लोबळ मानाने ठरवता येते. कमी पाणी असणाऱ्या क्षेत्रात कोरळवाहू फळझाडे निवडावीत.

६) अति उष्णतेपासून खोडाचे रक्षण करणे: फळ बागेत प्रखर सूर्यप्रकाश सरळ खोडावर पडल्यास खोडास ईजा पोहचू शकते, खोड तडकते, त्यासाठी सुतलीच्या साह्याने खोडाच्या संपूर्ण भागावर गवत किंवा बारदाने कार्पाशीलची भुवटी खोडावर धुलळून घट्ट बांधावेत. फळ झाडांच्या खोडाला स्वच्छ ब्रशने बोर्डोपेस्ट लावावी. त्यामुळे खोडांचे उन्हापासून रक्षण होईल.

७) फळबागेतील होणारे बाष्पीभवन कमी करणे: रोपवाटिका तसेच १ ते २ वर्षांची फळझाडांची कलमे यांना रोपांच्या वर छोटे मांडव करून सावली करावी. फळबागेभावती वारा प्रतिबंधक वृक्ष जसे शेवरी, सुबाबुळ, सरू, निलगिरी, अशोक, इ. झाडे लावावीत.

८) पानातुन होणारे पाण्याचे उत्सर्जन कमी करणे: पिकाने शोषण केलेल्या पाण्यापैकी १०% पाणी पिकाचे/झाडाचे अवयव जसे पाने, खोडातुन बाष्पीभवनाद्वारे निघून जाते. त्यामुळे झाडांची हलकी छाटणी करून पानांची/फळांची संख्या कमी करावी. त्यामुळे झाड सशक्त राहून पाण्याची बचत होईल. छाटणी केलेल्या ठिकाणी बोर्डोपेस्ट लावावी. फळझाडांच्या पानातुन बाष्पीभवन कमी होण्यासाठी केओलीन ५ ग्रॅम/लीटर १५ दिवसांच्या अंतराने दोन वेळा फवारावे. शक्य असल्यास सायंकाळी संपूर्ण झाडावर एक दिवसा आड पाण्याचा फवारा मारावा त्यामुळे फळझाडांच्या पानांचे तापमान कमी होऊन पानांद्वारे पाण्याचे उत्सर्जन कमी होते व कर्बग्रहणाची क्रिया सुधारते.

(संपर्क: +९१)